

Naziv originala:
Michael Crane
LA SETTA DI LAZZARO

Copyright © 2006 Edizioni Piemme Spa
Via Galeotto del Carretto, 10
15033 Casale Monferrato (AL) — Italy

Copyright © za srpsko izdanje Alnari d.o.o. 2007

ISBN 978-86-7710-295-1

Majkl Krejn je zajedničko ime grupe autora

Majkl Krejn

LAZAREV KRUG

Prevela sa italijanskog
Svetlana Babović

Beograd, 2008.

*Za čarobne priče o Indiji zaslužna
je jedna izuzetna knjiga,
Bogovi, demoni i druga bića,
R. K. Narajana*

*I izade umrli uvijen po rukama
i nogama pogrebnim povojima,
I lice mu ubrusom povezano.*

(Jevandjelje po Jovanu, 11:44)

*Doznade pak mnogi narod iz Judeje da je onde,
i dođoše ne samo radi Isusa,
nego i da vide Lazara, koga on podiže iz mrtvih.
A prvosveštenici se dogovoriše da i Lazara ubiju,
jer mnogi od Judejaca dolaziše zbog njega i verovaše u Isusa.*

(Jevandjelje po Jovanu 12: 9–11)*

* U prevodu Vuka Karadžića

PROLOG

„Mrtav je, shvataš li? Mrtav! Više ništa ne možeš da učiniš za njega!“ Natan je vikao. Tvrdoglavost njegovog prijatelja dovodila ga je do ludila.

„Ne, ti si taj koji ne shvata!“ Lazar mu besno uzvрати. „Mrtav je... i šta onda? Pogledaj me! Možda hoćeš da kažeš da ja nisam živ? Izgovori to!“

„Živ si“, priznade Natan, „i upravo zbog toga žele da te ubiju. Mnogi će ga slediti upravo zbog toga što veruju da te je vratio iz mrtvih...“

„Dakle, svestan si da to što je mrtav i dalje ništa ne znači, ama baš ništa!“

Ovaj drugi je ćutao, zbunjen i uznemiren. Oborio je pogled.

Lazar ga je netremice posmatrao. Poželeo je da može pogledom da prodre u njega kako bi shvatio šta mu razdire duh, šta se krije iza njegovih reči. Potom se u njemu javi jedna sasvim nova spoznaja. Otvori usta, potpuno iznenađen tim otkrićem, i uznemireno upita: „Ili pak... ne veruješ da me je dozvaо natrag iz smrti?“

Natan nije želeo da ga pogleda u oči. Teško je disao.

Lazar ga uhvati za ramena i protrese ga.

„Govori! Pa bio si tu! Sve si video. Sasvim je moguće da sam ja čak bio u nekoj vrsti sna, koliko me sećanje služi, ali ti si bio prisutan. Bio sam sahranjen, zakopan pod zemljom čitava četiri dana, zar nije bilo tako?“

Natan je ćutao. Odobravaо je prijateljeve reči klimajući glavom, ali nije uspevaо da izusti ni jednu jedinu reč.

„I ti si učestvovao u slavlju koje je potom usledilo, igraо si, plakao od sreće, grlio me... šta je sve to značilo? Pretvarao si se? Dopustio si da te prevare, da te zavedu? Govori!“

„Da, bio sam tamo. Bio si mrtav, tako su rekli. Tvoje sestre su plakale. Svi su bili neutešni. Bio si sahranjen, bio si mrtav... nekoliko dana.“

„I onda?“

Međutim, umesto da odgovori, Natan uzmače pred naletom ovih pitanja. Podiže glavu i tada im se, na trenutak, pogledi sretoše. Lazar u njegovim očima prepozna strah, sumnju i neprihvatanje: „A sada je *on* mrtav! Razapet na krstu. Svi su ga videli. Ko će ga spasiti? Ti? Ako te je uistinu on vaskrsnuo, to bi značilo da nije želeo da upotrebi svoju moć i za sebe... ako je zaista imao tu moć... eto, o tome razmišljam!“

Lazar se udalji nekoliko koraka od svog prijatelja. Okrenu mu leđa i zagleda se napolje, prema malom trgu koji se ugnezdio između nekoliko kućeraka sela po imenu Vitanija. Nekakva neobično jaka svetlost obasjavala je put. Lazar stegnu očne kapke: i onomad kada je izašao iz groba, imao je mnogo poteškoća – više nego ikada u životu – da se ponovo navikne na svetlost.

Najednom, putem prođe jedan čovek, jašući na kamili, sa nešto malo robe natovarene na životinji. Bio je sam i stalno se osvrtao oko sebe.

Bila je to jedna sasvim neobična situacija. Neobičan čas, neobična pustoš na putu koji vodi za Jerusalim.

Natan ponovo zausti. U njegovom glasu osećala se nekakva turobna pomirenost sa sudbinom.

„Vidiš li ovog čoveka koji upravo prolazi putem?“ upita.

„Da, vidim ga“, uzvratu Isusov prijatelj.

„On je uhoda. Jedan od onih ljudi koji te drže na oku i danju i noću. Ima naređenje da te ubije na licu mesta ako samo pokušaš da pođeš prema gradu... prema grobu našeg učitelja. Ne, neće oni to učiniti odmah, zato što ljudi veruju u čudo koje ti je dalo novi život i zato što bi bili užasnuti smrću jednog nevinog bića. Međutim, kada je Isus u pitanju, ipak su uspeli da ga proglase krivim, uspeli su da ubede ljude u njegovu krivicu...“

Nakratko, obojica učutaše. Natan zaključa: „Ipak, sve će to proći. Kada budemo zaboravili na njega, svi će zaboraviti i na tebe.“

Lazar je pažljivo slušao. Razmišljao je.

Nije to bila laž, skrupula, samo nekakva preterana, neosnovana bojazan. Bila je to istina. Isus je bio mrtav, osuđen zbog zloglasnih

nedela. A on, on je bio njegov prijatelj koji se spasao smrti. Sigurno je bilo mnogo onih koji su verovali u to da će vaskrsnuli moći da upotrebi magiju i ovog puta, na sebi.

Lazar se osvrnu. Mogao je da pročita pitanje koje je lebdelo na Natanovom licu. Ko zna koliko su samo puta njih dvojica ponovili to isto pitanje, u ovim satima. Sada su znali da su, sasvim obazrivo, neprijatelji Naza-rećanina zasigurno odlučili da preduzmu nekakve korake.

Ponovo su se netremice posmatrali. Natan najzad promuca: „Ti... mogao bi stvarno...”

Lazar dugo nije skidao pogled sa njega. Potom se pokrenu, odlučan. Uze svoj štap i spremi se da pođe.

„Gde si se uputio?” uznemireno ga upita prijatelj.

Lazar, onaj koji je vaskrsnuo, zastade na pragu. Svetlost koja je dolazila spolja preplavila je sobu. Sada je Natan čvrsto sklopio oči.

„Idem tamo gde je sve počelo”, uzvratilazar mirnim glasom. „Moram da pobegnem, zar se ne slažeš sa tim? Ako želiš, možeš da pođeš sa mnom.”

Natan nije više postavljao pitanja. Biće vremena za to.

Izađoše zajedno.

Pažljivi pogledi posmatrali su trg. Snažne ruke stegnuše drške noževa. Ona dvojica krenuše, ali ne prema Svetom gradu.

Spuštalo se veče, i sunce je zalazilo za njihovim leđima. Udaljavali su se, koračajući prema pustinji, trudeći se da za sobom zatru tragove.

1.

Dva fratra dominikanca čitavo su popodne netremice posmatrala kapiju zatvora Tor di Nona. Mesec februar je ovde, u Rimu, bio blag. Na pomolu je bilo proleće leta gospodnjeg 1600.

Dučandžija koji ih je video kako provaljuju u kuću odmah nakon što je sat otkucao podne, nije postavljao pitanja kada su mu objasnili da su zapravo predstavnici suda koji su dobili zadatak da osmatraju okolinu dvora. Na taj način, nijedan od vernika koji su ušli u to sumorno zdanje nije promakao njihovom budnom pogledu.

Bila je to jedna prava pravcata procesija: mnoge moćne i ugledne porodice koje su imale kuće u gradu želele su da učestvuju u ovom događaju kako bi jednog dana mogle da se pohvale da su izvojevale pokajanje čuvenog jeretika, kojem je presuda već bila izrečena.

Tomazo Grocio, robusniji od ove dvojice, već je zamišljao prikladnu propoved koju će neki kaluđer ili jezuit želeti da održi u danima koji će uslediti, pre nego što među narodom ugasne interesovanje za ovaj dugi proces koji se završio lomačom. Pretpostavljao je da će to glasiti otprilike ovako: „Zahvaljujući nama, taj veliki doktor smrti, taj čuveni bogohulnik Svetog trojstva koji je poricao božansko poreklo Isusa Hrista, mrtav je milošću Božjom, i dobiće svoju kaznu u plamenu, na račun sopstvenih grehova!“

Od pomisli na takav, samozadovoljan ton ovog govora, Tomazo je osećao kako u njemu raste bes: neobuzdano, nezadrživo.

Glas Nikole Pizanija, njegovog druga, otrgnu ga od takvih misli. „Zaboga, koliko ih ima?“ upita prijatelja.

„Već sam ih izbrojao sedam, iz četiri različita reda...”

„Svako ponaosob ostaje sa njim najmanje jedan sat. Nastaviće tako čitave noći?”

„Ne, tama je rezervisana za razmišljanje. Kada prestanu da dolaze, pojavićemo se mi. Sutra, u zoru, doći će ih još: dolaziće sve do poslednjeg trenutka koji mogu da iskoriste.”

Nikola se složi. Nikada nije prisustvovao pogubljenju nekog jeretika. S druge strane, Tomazo se razumeo u te stvari. Nisu mu bile strane rasprave, prepirke. Ako je bilo potrebno, i nasilje. On je, pak, voleo svoje knjige a u tajnosti noći i svoje čudesne napitke, svoje alambike. U dugoj tišini koja je usledila, u mislima se vrati na razgovor koji su vodili onog jutra, i ponovo započe mučnu temu: „Oprosti mi, ali... jesi li uistinu siguran da otrov nije pravo rešenje?”

Tomazo ga osmotri i uhvati u pogledu svog prijatelja onu spontanu dobrotu duha koju on nije uspevao da pronađe u sebi, barem ne sa takvom lakoćom. Strpljivo mu uzvрати: „Imaš ga kod sebe, stvarno?”

Nikola bojažljivo obori pogled i iz široke odore izvuče jednu tamnu čuturicu. Pokaza je ovom drugom i osmeli se da predloži: „Manje će patiti, i sam to znaš. Rekao si mi da ga kao jeretika koji se nije pokajao neće zadaviti, pre nego što plamen dopre do njega i počne da mu razdire meso...”

Tomazo se nestrpljivo promeškolji i pokuša da mu okrene leđa. Ali Nikola ga ščepa za rukav i zausti: „Ne! Pusti me završim. Nije samo to u pitanju. Mislim da tim hijenama ne treba pružiti zadovoljstvo da ga vide kako umire na takav način. I ovako i onako će ga spaliti, ali on će već biti slobodan!”

Ovaj drugi se natera da pogleda u oči svog prijatelja alhemičara.

„Ti zaista želiš da ubiješ Đordana Bruna, čoveka koji nam je otkrio beskonačnost univerzuma, i tako ga lišiš poslednjeg čina hrabrosti, i to pred licem neukog sveta koji ga mrzi?”

Nikola je delovao zbunjeno. Zbog ovih argumenata smesta je izgubio svu onu rešenost. Ali Tomazo je već bio promislio o svemu i neočekivano zaključio: „Slušaj, uradićemo ovako. Ti ponesi otrov, a on će odlučiti šta mu je činiti. On će odlučiti, razumeš li?”

Nikola odlučno prihvati ovaj predlog. U njegovoj uznemirenoj sve-sti počela je da klija jedna odluka: neće se ostatak života prekorevati što nije preduzeo ništa protiv ovog užasa.

Sunce je već bilo zašlo kada su trojica neutešnih franjevac napustila zatvor.

Nikola i Tomazo sačekashe još nekoliko minuta, koji su im tada izgledali kao čitavi sati. Potom se dva prijatelja pokrenuše. Pređoše ulicu svečanim korakom ljudi od vere kojima je dodeljena nekakva sveta misija. Pokučashe na kapiju.

Zatvorski čuvar začuđeno ih pogleda kroz otvor na vratima.

„Mislio sam da je procesija završena!“ prokomentarisao je suvim glasom. „Ovde ste zbog onog prokletog dominikanca, je li tako? Dođite sutra. Pada noć, umoran je. Osim toga, uzaludno je: ove poslednje što su dolazili maltene je oterao...”

Tomazo je već unapred bio pripremio pokoji argument: „U pravu ste, ali mi smo njegova porodica, njegova sabrača... pustite nas makar na pola sata...”

Čovek stade da okreće ključeve u bravi a potom se začu pomera-nje poluga.

„Neka stvarno bude pola sata“, opomenu čim je otvorio vrata. „Obavešten sam da će, protivno ustaljenom običaju, ubrzo doći i da ga ispitaju...”

Tomazo, koji je već ulazio, zastade u mestu i osmotri zatvorskog čuvara. „Ispitivaće ga? Ali ko? To je protiv pravila!”

Čuvar samo slegnu ramenima.

„A šta biste hteli da saznate o tome? Doći će neki kardinal, jedan od sudija. Obavestili su me o tome porukom koja stigla jutros i u kojoj piše da budem spreman da otvorim kapiju, kao i to da se postaram da zatvo-renik bude sam. Moje je da sprovedem to u delo, šta drugo da vam kažem? Čak sam pomislio da je on sad pokucao...”

Tomazo je razmišljao. Nikola ga prodrma: „Hajdemo, onda, ne-mamo mnogo vremena!”

Drugi čuvar ih isprati kroz hodnike. Čelija osuđenog nije bila da-leko. Naoružani stražari koji su stajali ispred teških vrata od drveta i

gvožđa pomeriše se u stranu kada opaziše da pristižu dve nove tunike. Čuvar otvori vrata i fratri zakoračiše u polutamu.

Bruno je sedeo za nekakvim jadnim stoličkom. Glavu je oslonio o jednu ruku i blago je nakrivio. Pred njim je ležao raširen list pergamenta na kojem je bio ispisan pokoji redak. Međutim, pero je bio odložio po strani. Nije se osvrnuo kada ih je čuo kako ulaze. Gledano tako, s leđa, delovao je kao umoran, poražen čovek.

„Učitelju!“ pozva Tomazo. Njegov glas zazvučao je mirno, ali od uzbuđenja nije više ništa mogao da izusti.

Na zvuk te reči, osuđeni se trgnu i okrenu. Pogled mu je bio užaren.

Niko ga tog dana nije nazvao učiteljem.

Zagriše se i razmeniše reči utehe, u isto vreme srećni i zabrinuti. Prošle su dve godine kako se nisu videli.

„Kako ste uspeli da uđete?“

„Nije važno“, odgovori Tomazo. „Ovde smo, nismo ništa drugo mogli da učinimo...“

Sedoše gde su mogli i nastaviše da se zgledaju ne znajući odakle da počnu. Potom Nikola pronađe hrabrost u svom tom očajanju i odvaži se da odmah pomene otrov. Ipak, bočica ostade u njegovom džepu. Bruno shvati njihove namere, ali odbi takvo rešenje blago ih prekorivši. Saopštiše mu ukratko novosti o svojim poslednjim kretanjima i poslednjim proučavanjima.

„Alhemija!“ svečano objavi Nikola. „To je neprekidna borba protiv materije kako bi nam otkrila svoje tajne...“

„Mnemotehnika, učitelju“, dodade Tomazo, „metoda kojom bi moglo da se gospodari svakim znanjem, tako što bi se znanja smeštala u um, koji bi im potom naložio da delaju prema uzvišenom, jedinstvenom principu...“

Osuđeni ga je slušao i odobravao. Srce mu se steglo zbog entuzijazma ova dva mladića. Pomisao na smrt sve mu je snažnije pritiskala grudi.

Sledbenici primetiše nespokojstvo na licu svog vođe. Promeniše temu razgovora. Pratili su suđenje u svakoj njegovoj fazi, rekoše, a Tomazo saopšti vest koja je trebalo da uteši čoveka kojem se bliži kraj:

„Sačuvali smo kopije vaših radova, kada su bili javno spaljivani, pre tri meseca, ispred stepeništa crkve Svetog Petra. Sveta stolica nije štedela da uradi sve što je bilo potrebno kako bi obezbedila da se spali što više spisa i naredila je da se donesu čak iz Napulja, Venecije, pa i iz Francuske. Ali sačuvali smo ih dovoljno da se njima snabdeju biblioteke najotvorenijih umova Evrope!“

Pričali su mu o ostalim inicijativama koje su nameravali da preduzmu kako bi raširili misao ovog jeretika.

Bruno ih je slušao i zahvaljivao, ali bez pažnje i zahvalnosti kakvu su očekivali. Menjao je trenutke ushićenosti sa trenucima turobne tišine. Koncentrisao se, zatim se na trenutke udaljavao, zatvarajući se u svoje misli, u jedan svet u kojem su već živele utvare.

Tomazo više puta pomisli da je ovaj čovek na ivici ludila. Plašio se da će u svakom trenutku početi da urla.

Nikola je ćutao i posmatrao ovog mudraca, vlažnih očiju. Na trenutak dotaknu bočicu čiju je težinu osećao u džepu, i oseti poriv da ispije otrov: tolika je bila njegova tuga u tom trenutku.

Podsetiše se da nema vremena za gubljenje.

„Sudije će vas još ispitivati“, reče Tomazo.

Na te reči, osuđenik skoči na noge i uputi svom sledbeniku zgrnuti pogled. Ovaj se prestraši. Primeti da se u očima ovog čoveka pojavila nekakva nova svetlost: blesak nade... ili možda krajnjeg, neopisivog užasa: „Dolaze? Ko? Kada?“

„...Kroz... jedan sat, rekao bih. Samo jedan posetilac. Jedan od kardinala iz veća... mislio sam da to već znate.“

„On je! Dolazi, dolazi! Pretvarao se da ne shvata! Ali sada dolazi...!“

Grocio i Nikola Pizano se zgledaše. Nemir koji je spopao Bruna bilo je mučno gledati.

„...Postoji... nekakva nada?“ pitaše tihim glasom.

Ovaj drugi zastade i pogleda ih kao da je tek u tom trenutku primečio da su i oni u odaji. Neočekivano, nakon što je nakratko ćutao, nasmeši se i reče: „Nada? Da. Da sam barem znao više...“

„Da ste barem znali... šta?“

Ali čovek ih već više nije slušao. Govorio je sebi u bradu: „Doći će sa jevanđeljem, sigurno... ali neću imati vremena da u njemu probudim neophodnu sumnju...”

Tomazo pokuša da shvati. Ova ga je misterija očaravala: „Sumnju... u vezi sa čim?”

U tom trenutku, začu se škljocanje brave i topot koraka koji su najavljivali da još neko dolazi.

Bruno se ushiti, podiže pogled prema nebu, i reče: „Gospode! Vreme je! Neka pobedi istina!”

„Sišao je sa uma“, pomisli Tomazo.

Neko je dolazio. Tomazo zagrlj osuđenika, i snažno ga stegnu. Plakao je.

Uzvrativši mu stisak, Bruno mu šapnu na uvo: „Pođite mirnoga duha. Naše će duše jednoga dana postati jedno. Ne zaboravite me... pročitajte jevanđelja, ali pročitajte ih *stvarno*... ja nisam imao vremena... Marko, poglavlje drugo, stih treći: tu se nalazi ključ...”

Tomazo promuća: „Šta... Na šta mislite?”

Filozof se izvuče iz zagrljaja i obojici položi ruke na ramena. Izgledalo je kao da se u tom trenutku setio još jedne, poslednje stvari koju treba da im kaže, kao da je na tren i dalje bio njihov učitelj: „Spasite se, bežite, ali pre svega nastavite moja istraživanja. Već ste sada učeniji od bilo koga drugog ovde u Evropi, zato što znate da se poreklo svih magičnih znanja nalazi na Orijentu, a kapija Orijenta jeste Egipat, kapija kroz koju nam je stigla mudrost iz Indije. Pođite tamo. Potražite istinu koja je u davna vremena pomućena lažima koje danas gospodare Zapadom...”

Stražar otvori vrata.

„Imate još jednu, poslednju posetu“, reče.

Bruno ih natera da odu. „Idite, idite! Možda je svetlost vama suđena... možda...”

Zanemeli, još jednom ga snažno zagrljše. Izadoše. Vida zamagljenog od suza, ipak primetiše da ih nečiji pogled prodorno posmatra. Ukopavši se nasred hodnika, stajao je kardinal Belarmino, najčuveniji i najbriljantniji inkvizitor rimskog dvora.

* I dođoše njemu sa oduzetim, koga nošahu četvorica; Novi zavet, prevod Vuka Karadžića